

Գևորգ Իսրայելյան

ՀՀ ԳԱԱ Փորձաքննությունների ազգային բյուրոյի Քրեաբանության կիրառական հիմնախնդիրների գիտահետազոտական կենտրոնի պետ, Եվրասիա միջազգային համալսարանի դասախոս, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
Էլ. հասցե՝ gevorg.israelyan@eiu.am

DOI: 10.53614/18294952-2023.2-8

ԹՄՐԱՀԱՆՑԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ ՔՐԵԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ ԵՎ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆԻՄ

Հայաստանի Հանրապետությունում թմրանյութերի հետ կապված հանցագործությունների ձևավորված միտումները և ստեղծված իրավիճակը ներքին մեծ սպառնալիք են ոչ միայն երկրի սոցիալական կյանքի, այլև ազգային անվտանգության համար: Հոդվածում քննարկվում է թմրանյութերի հետ կապված հանցագործությունների և դրանց հակազդման հիմնախնդիրը, որի արդիականությունը պայմանավորված է՝ ա) վերջին տարիներին այս տեսակի հանցագործությունների աննախադեպ գրեթե կրկնակի աճով (1.78 անգամ), բ) ստեղծված իրավիճակի պատճառահետևանքային կապերի բացահայտման կարևորությամբ, գ) թմրահանցագործության հակազդման արդյունավետ կանխարգելման միջոցների մշակման համար քրեաբանական հետազոտության իրականացման, հիմնախնդրի լուծմանը միտված տեսամեթոդաբանական հենքի ստեղծման անհրաժեշտությամբ:

2017-2022 թթ. պաշտոնական վիճակագրական և անցկացված հարցումներով հավաքագրված տվյալների հիման վրա կատարված իրավիճակի համակողմանի վերլուծությամբ՝ ուսումնասիրվել են թմրահանցագործություններին նպաստող քրեածին, այդ թվում՝ լատենտային, գործոնները, բացահայտվել է ընդհանուր հանցագործությունների միտումների և թմրահանցագործությունների փոխկապվածությունը, առաջարկվել է հակազդման միջոցների շրջանակ:

Հիմնաբառեր. թմրահանցավորություն, քրեաբանական բնութագիր, լատենտայնություն, պատճառական համալիր, կանխարգելում:

Ներածություն

Թմրամիջոցների, հոգեմետ (հոգեներգործուն) նյութերի, դրանց պատրաստուկների, պրեկուրսորների, խիստ ներգործող կամ թունավոր նյութերի օրինական շրջանառության դեմ ուղղված հանցագործությունների հետ կապված խնդիրները բազմակողմ են, դրանք էականորեն սպառնում են բնակչության առողջությանը, օրինական ձեռնարկատիրական գործունեությանը, վերջին հաշվով՝ երկրի ազգային անվտանգությանը:

Մեր պետությունն ուշադրության կենտրոնում է պահում թմրահանցավորության դեմ պայքարի հարցերը: Այդ մասին են վկայում Հայաստանի Հանրապետությունում թմրամոլության և թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառության դեմ պայքարի տարեկան ծրագրերի ընդունումը և դրանցով նախատեսված, այդ թվում՝ օպերատիվ-կանխարգելիչ և հատուկ միջոցառումների իրագործումը, միջազգային մակարդակով համագործակցությունը, ներառյալ՝ Անկախ Պետությունների Համագործակցության մասնակից պետությունների և Հավաքական անվտանգության պետությունների կազմակերպության անդամ պետությունների իրավապահ մարմինների (այսպես, 2003 թվականից Հավաքական անվտանգության պետությունների կազմակերպության անդամ պետությունների (Հայաստան, Ռուսաստանի Դաշնություն, Բելառուս, Ղազախստան, Ուզբեկստան, Դրոբդստան և Տաջիկստան) տարածքում յուրաքանչյուր տարի իրականացվում է «Կանալ» թմրամիջոցների դեմ պայքարի միջոցառումը), Հայաստանի Հանրապետությունում Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների դեսպանատան թմրամիջոցների և իրավապահ համագործակցության գրասենյակի և այլ կառույցների հետ: Համագործակցության հիմքն է կազմում «Թմրամիջոցների, հոգեներգործող նյութերի և բաղադրիչների ապօրինի շրջանառության դեմ պայքարում Անկախ Պետությունների Համագործակցության մասնակից պետությունների համագործակցության մասին» համաձայնագիրը և այլ ակտերը:

Այդուհանդերձ, վիճակագրական տվյալները վկայում են բացասական քրեաբանական միտումների մասին: Այսպես, վերջին տարիներին արձանագրվել է թմրահանցավորության աճ, ինչը վկայում է ինչպես կանխարգելման միջոցների ցածր արդյունավետության, այնպես էլ կանխարգելման նոր մոտեցումների մշակման անհրաժեշտության մասին:

Նշվածից ելնելով՝ սույն հետազոտության նպատակն է թմրահանցավորության քրեաբանական ասպեկտի ուսումնասիրությունը: Այս նպատակին հասնելու համար որպես հետազոտական խնդիր առաջադրվում է 2017-2022 թվականներին Հայաստանի Հանրապետությունում թմրահանցավորության վիճակի, շարժընթացի և կառուցվածքի, պատճառական համալիրի ուսումնասիրությունը, կանխարգելման միջոցների վերաբերյալ առաջարկությունների ներկայացումը:

Մեթոդը

Հետազոտության մեթոդաբանական հենքը կազմել են հասարակական գործընթացների և սոցիալ-իրավական երևույթների ճանաչողության համընդհանուր դիալեկտիկական մեթոդը, ինչպես նաև փորձագիտական գնահատականների մեթոդը, տվյալների քանակական և որակական վերլուծության մեթոդները, այդ թվում՝ բովանդակային վերլուծությունը:

Հետազոտության էմպիրիկ հենք են հանդիսացել ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի պաշտոնական, կատարված հարցումների և փաստաթղթերի ուսումնասիրության միջոցով հավաքագրված տվյալները: Հարցումներին մասնակցել են ՀՀ ներքին գործերի նախարարության ոստիկանության 128 ծառայող և Երևան քաղաքի, ինչպես նաև բոլոր մարզերի ընդհանուր թվով 332 բնակիչ: Որպես փորձագետ՝ ներգրավվել են ոստիկանության՝ հանցավորության դեմ պայքարի գործառնություններ իրականացնող 53 ծառայող և Հայաստանի Հանրապետության քննչական կոմիտեի ինքնավար պաշտոն զբաղեցնող 47 անձի: Ուսումնասիրվել են համապատասխան քրեական գործերով 300 դատավճիռներ:

Հիմնական հետազոտությունը

1. Թմրահանցավորության վիճակը, շարժընթացը և կառուցվածքը 2017–2022 թվականներին

Մեր կողմից կատարված հետազոտությունների արդյունքները հավաստում են, որ հանցավորության կառուցվածքում թմրահանցավորությունն ունի համեստ տեսակարար կշիռ: Ի դեպ, Հայաստանի Հանրապետության ներքին գործերի նախարարության (այսուհետ՝ ՆԳՆ) ոստիկանության տեղեկատվական կենտրոնի տվյալների համաձայն հանրապետությունում 2017 թվականին հանցագործությունների թիվը կազմել է 20 285, որից 2071-ը թմրամիջոցների հետ կապված հանցագործությունները (6,27 տոկոս): 2018 թվականին համապատասխանաբար՝ 22 551-ից 877 թմրահանցագործություն կամ 3 տոկոս, 2019 թվականին՝ 26 850 հանցագործություն, որից 1088-ը՝ թմրահանցագործություն (4,05 տոկոս), 2020 թվականին՝ 26 468 հանցանք, որից 1226-ը՝ թմրահանցագործություն (4,63 տոկոս), 2021 թվականին՝ 30 245 հանցանք, որից 1544-ը՝ թմրահանցագործություն (5,1 տոկոս), 2022 թվականին՝ 37 612 հանցանք, որից 2266-ը՝ թմրահանցագործություն (6,02 տոկոս): Այսպիսով, հանցավորության կառուցվածքում թմրահանցագործությունների միջին թիվը 2017–2022 թվականներին կազմել է 5 տոկոս (վիճակագրություն, ՀՀ ոստիկանություն):

Վերը նշված վիճակագրական տվյալների համաձայն՝ 2019 թվականից թմրահանցավորության շարժընթացը դրսևորել է աճի միտում, ինչը հատկապես ցայտուն է արտահայտվել 2022 թվականին, երբ գրանցվել է նաև կրկնահանցավորության աճ:

Թմրահանցավորության կառուցվածքում տեսակարար կշռով առաջատար է թմրամիջոցների, հոգեմետ (հոգեներգործուն) նյութերի և դրանց պրեկուր-

սորների ապօրինի իրացման դեպքերը: Այսպես, 2017 թվականին դրանց թիվը կազմել է 48,15 տոկոս, 2018-ին՝ 48,96 տոկոս, 2019-ին՝ 46,69 տոկոս, 2020-ին՝ 43,39 տոկոս, 2021-ին՝ 34,26 տոկոս, 2022-ին՝ 45,5 տոկոս (Վիճակագրություն, ՀՀ ոստիկանություն):

Ոստիկանության կայքէջում (police.am) տեղակայված ամփոփ հաշվետվությունների համաձայն՝ վերը նշված ժամանակահատվածում «ծանր» թմրամիջոցներից ափիոնը և մեթամֆետամինը հիմնականում ապօրինի ներկրվել են Իրանի Իսլամական Հանրապետությունից: Իրանից է ներկրվել նաև Հայաստանում սպառվող հաշիշ տեսակի թմրամիջոցի հիմնական մասը: Արձանագրվել են Եվրոպական երկրներից, մասնավորապես՝ Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետությունից դեպի Հայաստան «բուպրենորֆին» և «MDMA» տեսակի թմրամիջոցների ներկրման դեպքեր:

Երբեմն թմրահանցագործությունները ձևավորում են համակցություն ինչպես միմյանց, այնպես էլ քրեական օրենքով պաշտպանվող այլ հարաբերությունների դեմ ուղղված հանցանքների հետ: Այսպես, տեսակային օբյեկտի առումով իրացնելու նպատակով թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառությունը և ապօրինի իրացնելը հաճախ համակցվել է թմրամիջոցների մաքսանենգության, իսկ առանց իրացնելու նպատակով շրջանառությունը՝ թմրամիջոցները ցանելու և աճեցնելու հետ: Այլ օբյեկտների դեմ ուղղված հանցատեսակներից թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառությունը հաճախ համակցություն է կազմել հրազենի ապօրինի շրջանառության հետ:

Վերջին ժամանակահատվածում ավելացել է երեխաների շրջանում որպես քաղցրավենիք ներկայացվող թմրամիջոցների քողարկված տարածման դեպքերի մասին ոչ պաշտոնական տեղեկատվությունը, ինչի մասին ահազանգում են նաև մեդիամիջոցները (Թմրանյութերի հյուրասիրում Գյումրու դպրոցներում...): Այսպես, նշվում է, որ երեխաներին փողոցում մոտենում են տարբեր անձինք և առաջարկում բալի, ելակի համով կոնֆետներ, որոնք պարունակում են տարբեր թմրամիջոցներ:

Որոշակի տեղեկատվություն է շրջանառվում նաև դպրոցներում թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառության մասին: Այդուհանդերձ, անհրաժեշտ է շեշտել, որ սվյակ պահի դրությամբ այդ ուսումնական հաստատություններում թմրամիջոցների հայտնաբերման փաստ չի արձանագրվել (Հին թմրամոլները նոր թմրամիջոցները չեն օգտագործում...): Դա կարող է վկայել խնդրո առարկա հանցատեսակների բարձր լատենտայնության մասին:

Մասնագիտական գրականության մեջ (Ղարազյոզյան, 2016, էջ 16, Криминология, 2006, էջ 439) և պաշտոնական փաստաթղթերում (օրինակ՝ «Հայաստանի Հանրապետությունում թմրամոլության և թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառության դեմ պայքարի 2023 թվականի տարեկան ծրագիրը հաստատելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 30.09.2022թ. N 1530-Լ որոշման հավելվածի 14-րդ կետ) պարբերաբար շեշտվում է այն հանգամանքը, որ բարձր է քննարկվող հանցագործությունների լատենտայնության մակարդակը: Դրա արդյունքն է՝

1. թմրահանցավորության իրական չափերի, պատճառված վնասի չափի

ու բնույթի գնահատման բարդությունը կամ անհնարինությունը, ինչը վերջին հաշվով բացասաբար է ազդում դրա դեմ պայքարի արդյունավետության վրա,

2. հանցագործության կատարումը պայմանավորող գործոնների բացահայտման և դրանց նկատմամբ ներգործության բարդացումը,

3. քրեական օրենքի կանխարգելիչ ազդեցության նվազումը,

4. թմրահանցավորության կանխատեսման և թմրահանցավորության դեմ պայքարի ծրագրերի մշակման հնարավորությունների էական սահմանափակումը,

5. թմրահանցավորության ինքնավերարտադրության աճը՝ կրկնահանցավորության հաշվին,

6. թույլ պաշտպանված և շրջապատող միջավայրի ազդեցության տակ դյուրին հայտնվող անձանց (անչափահասներ) ներգրավումը հակաիրավական արարքների կատարմանը, օրինակ՝ թմրամիջոցներ գործածելուն,

7. հասարակության մեջ իրավասու մարմինների կողմից իրավակարգի, մարդու և քաղաքացու իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության արդյունավետ ապահովման անկարողության մասին պատկերացման ձևավորումը և այլն (Իսրայելյան, 2020, էջ 61-63, Իսրայելյան, Հարությունյան, 2021, էջ 35-37):

2. Թմրահանցավորության պատճառական համալիրը

Ինչ վերաբերում է թմրահանցավորության պատճառական համալիրին, ապա, սոցիալական, տնտեսական, իրավական և ընդհանուր բնույթի այլ դետերմինանտներից գատ, այն պայմանավորում են հետևյալ գործոնները.

1. ՆԳՆ ոստիկանության պարեկային և այլ ծառայությունների աշխատանքի կազմակերպման գործում որոշ բացթողումները, ինչպես օրինակ՝ քննարկվող հանցագործությունների հավանական կատարման վայրերից պարեկային ծառայության երթուղիների մեծ հեռավորությունը, հետիոտն պարեկների կարգախմբերի քիչ քանակը, հանցագործությունների հավանական կատարման վայրեր, այդ թվում՝ գիշերային ակումբներ քրեական ոստիկանության և այլ համապատասխան ծառայությունների կողմից իրականացվող շրջայցերի սակավաթվությունը, անչափահասների իրավունքների պաշտպանության և ընտանեկան բռնության դեմ պայքարի ստորաբաժանումների դպրոցական ավագ տեսուչների պասիվությունը, թույլ համագործակցությունը ուսումնական հաստատությունների վարչակազմի և մանկավարժական կազմի հետ,

2. որոշ փողոցներում, այգիներում, թմրահանցանքների հավանական կատարման հասարակական այլ վայրերում լուսավորության բացակայությունը կամ անբավարարությունը, տեսանկարահանող սարքերի սակավաթվությունը,

3. քրեակատարողական հիմնարկներում ծառայության կազմակերպման թերությունները, որոնց արդյունքում թմրամիջոցներ և այլ նյութեր են փոխանցվում տարածք, ինչի մասին իմացվում է հետագայում՝ դրանք դատապարտյալների մոտ հայտնաբերելիս, իսկ իրացման հանգամանքները և իրացնող անձինք մեծ մասամբ չեն բացահայտվում,

4. գորամասերում, ծառայության իրականացման վայրերում գինձառա-

յողների նկատմամբ հսկողության թերությունները, ինչի արդյունքում նրանք անարգել հանցանք են գործում՝ թմրամիջոց ապօրինի իրացնում, խմբակային այն գործածում,

5. երբեմն իրավապահ մարմինների կադրերի ընտրության գործընթացի հանդեպ անհրաժեշտ ուշադրության պակասը, ինչի արդյունքում նրանց շարքերը համալրվում են հակաիրավական վարք դրսևորելու հակումներ ունեցող կամ նման վարք դրսևորող անձինք,

6. տեղեկատվության և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների միջոցով կատարվող թմրահանցագործությունների բացահայտման գերդժվարությունը, իրավապահ մարմինների տեխնիկական գինվածության և հնարավորությունների անբավարարությունը և այլն:

Մեր կողմից կատարված հետազոտությունների արդյունքների հիման վրա բացահայտվել են թմրահանցավորության լատենտայնությունը պայմանավորող հետևյալ գործոնները.

1) թմրաշրջանառության մասնակիցների, հատկապես իրացնողի և ձեռքբերողի փոխադարձ հետաքրքրվածությունը գաղտնի պահել իրենց ապօրինի գործողությունները,

2) տեղեկատվության և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների օգտագործմամբ իրականացվող հանցավոր արարքների բարդ, քողարկված բնույթը, որը դժվարացնում է իրավապահ մարմինների կողմից հանցագործության կատարման փաստի հայտնաբերումը,

3) տուժողի, վկայի՝ հանցավորի կողմից վրեժխնդիր լինելու վախը,

4) ազգային մտածելակերպը, որի դրսևորումներից է տեղեկատվության փոխանցման դեպքում պատվազրկվելուց՝ «գործ տվողի» պիտակ կրելու վախը (տուժողից և վկայից զատ, սա բնորոշ է նաև հանցակիցներին, քանզի բռնված հանցավորները հաճախ չեն մատնում իրենց «գործընկերներին»),

5) տուժողի, վկայի թերահավատությունն առ այն, որ հանցագործությունը կբացահայտվի կամ պետությունը կարող է ապահովել իր անվտանգությունը,

6) տուժողի, վկայի անվստահությունը ոստիկանության նկատմամբ, մտավախությունը, որ փոխանցված տեղեկատվությունը կմնա անհետևանք,

7) իրավագիտակցության թերությունները. երբեմն տուժողը, վկան գտնում են, որ արարքը հանցավոր չէ կամ հանցագործությունն էական վնաս չի պատճառել, որ դրա մասին հայտնեն,

8) հետագա վարության թաշտուկից, վկայի դատավարական կարգավիճակ ստանալուց խուսափելը,

9) վկայի բացարձակ անտարբերությունը նկատած հանցադեպերի հանդեպ,

10) սեփական ուժերով հանցավորին հայտնաբերելու ձգտումը և այլն:

3. Թմրահանցավորության կանխարգելումը

Թմրահանցավորության, ներառյալ՝ դրա լատենտային մասի կանխարգելման նպատակով առաջարկում ենք իրականացնել կազմակերպական բնույթի հետևյալ միջոցառումները.

1. ՆԳՆ իրավասության ոլորտում՝

1) ՆԳՆ ոստիկանության պարեկային ծառայության երթուղիները հնարավորինս մոտեցնել քննարկվող հանցագործությունների կատարման հավանական վայրերին, ավելացնել հետիոտն պարեկների կարգախմբերը,

2) ՆԳՆ համապատասխան ծառայությունների կողմից պարբերաբար իրականացնել շրջայցեր քննարկվող հանցագործությունների կատարման հավանական վայրեր, այդ թվում՝ գիշերային ակումբներ,

3) ակտիվացնել ՆԳՆ ոստիկանության անչափահասների իրավունքների պաշտպանության և ընտանեկան բռնության դեմ պայքարի ստորաբաժանումների դպրոցական ավագ տեսուչների գործունեությունը, ոստիկանության տարբեր ստորաբաժանումների ուժերով ուսումնական հաստատություններում պարբերաբար կատարել շրջայցեր, սերտորեն համագործակցել վարչակազմի և մանկավարժական կազմի հետ,

4) խիստ ուշադրություն դարձնել ոստիկանությունում աշխատելու համար կադրերի ընտրության գործընթացին, մանրակրկիտ ստուգել թեկնածուներին,

5) հաղթահարել ոստիկանության մարմինների ծառայողների ցածր մասնագիտական պատրաստականության և փորձի բացակայության գործոնները, ակտիվացնել վերապատրաստման գործընթացը, ապահովել թեմատիկ ուղղվածությունը, հատկապես՝ տեղեկատվության և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների միջոցով հանցագործությունների կատարման վերաբերյալ տեղեկատվության հաղորդումը և գիտելիքների զարգացումը, պարբերաբար անցկացնել ատեստավորումներ, կատարելագործել նաև ուսուցման ու վերապատրաստման մեթոդները,

6) իրավասու մարմիններին առաջարկել ապահովելու լուսավորություն հասարակական այն վայրերում, որտեղ դա բացակայում է կամ բավարար չէ, տեղադրելու տեսանկարահանող սարքեր,

7) կիրառել նյութական խրախուսման միջոցներ՝ դեպք հայտնաբերող ոստիկանության ծառայողների կամ տեղեկատվություն տվող քաղաքացիների համար սահմանել պարգևավճար,

2. Քրեակատարողական ծառայության իրավասության բնագավառում՝

1) քրեակատարողական հիմնարկներում ուժեղացնել հսկողությունը, պարբերաբար իրականացնել կանխարգելիչ միջոցառումներ,

2) հաղթահարել քրեակատարողական ծառայողների ցածր մասնագիտական պատրաստականության և փորձի բացակայության գործոնները,

3. Պաշտպանության նախարարության իրավասության բնագավառում՝

1) զինված ուժերի զորամասերում, ծառայության իրականացման վայրերում ուժեղացնել զինծառայողների նկատմամբ հսկողությունը,

2) զինծառայողների շրջանում ակտիվացնել դաստիարակչական աշխատանքները,

4. Պետական եկամուտների կոմիտեի իրավասության բնագավառում՝

1) բարձրացնել մաքսային հսկողության որակը,

2) ուշադրության կենտրոնում պահել մաքսային համակարգում աշխատելու համար կադրերի ընտրության գործընթացը,

3) գործող ծառայողների համար խնդրո առարկա թեմատիկայով պար-

բերաբար իրականացնել վերապատրաստումներ,

5. Իրավապահ համակարգի համապատասխան կառույցների գործունեության արդյունավետության բարձրացման ուղղությամբ՝

1) Լուծել իրավապահ մարմինների անբավարար տեխնիկական զինվածության հարցը:

Տեղեկատվության և հաղորդակցման տեխնոլոգիաների օգտագործմամբ թմրահանցատեսակների հայտնաբերումն ու բացահայտումն առանց բավարար տեխնիկական միջոցների կամ մեխանիզմների բավականին դժվար է կամ անհնարին: Ուստի ակնհայտ է իրավապահ մարմինների տեխնիկական հագեցվածության և հասանելիության հարցի լուծման կարևորությունը:

2) Իրագործել իրավապահ մարմինների հետ բնակչության համագործակցությանը նպաստող միջոցներ:

Այս ուղղությամբ հնարավոր է չեզոքացնել լատենտային թմրահանցավորությանը նպաստող հետևյալ գործոնները.

ա) Հանցավորի կողմից վրեժխնդիր լինելու վախի գործոնը

Սա հիմնականում պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ մարդկանց մեծամասնությունը տեղեկատվություն չունի քրեական դատավարության մասնակիցների պաշտպանության միջոցների մասին: Ուստի անհրաժեշտ է Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 9-րդ գլխով նախատեսված վարույթին ներգրավված անձանց հատուկ պաշտպանության դրույթների լուսաբանումը մեդիամիջոցներով:

բ) Իրավապահ մարմիններին չդիմելը՝ կատարվածը հանցադեպ չդիտարկելով կամ հանցանքը ոչ էական համարելով կամ ուղղակի անտարբերություն դրսևորելով կամ հանցավորին ինքնուրույն հայտնաբերելու ձգտմամբ

Այս ուղղությամբ անհրաժեշտ է ծավալել նպատակաուղղված իրավական քարոզչություն՝ օգտագործելով մեդիայի տարբեր միջոցների հնարավորությունները: Սոցիալ-քաղաքական ակտիվության, երկրում քրեաբանական իրադրության համար բնակչության պատասխանատվության զգացման ձևավորումը ենթադրում է նրանց համոզումն և առ այն, որ իրավասու մարմիններին հանցագործությունների մասին հայտնելն անհրաժեշտ է: Այդպիսի քարոզչության ազդեցության տակ պետք է ձևավորվի այն մասին համոզումն, որ իրենց և այլոց շահերին ուղղված թմրահանցագործությունների մասին տեղեկատվություն թաքցնելն օբյեկտիվորեն նպաստում է հանցավորների մոտ կայուն հակահասարակական ուղղվածության և հանցավոր գործունեությունը շարունակելու հնարավորության համոզվածության ձևավորմանը: Դա էլ հանգեցնում է թմրահանցավորության ինքնավերարտադրությանը, տարածմանը, ինչը թույլ է տալիս ներթափանցել հասարակական կյանքի բոլոր ոլորտները՝ արդյունքում էապես վնասելով բնակչության առողջությանը: Ոստիկանությունը, դպրոցը, այլ սուբյեկտները պետք է մասնակցեն իրավագիտակցության մակարդակի բարձրացմանը, սերտորեն համագործակցեն թմրահանցավորության դեմ պայքարում: Այս խնդրի լուծման համար անհրաժեշտ է միջոցների համակարգ, որոնց կենսագործմանը կմասնակցեն ինչպես իրավապահ մարմինները, այնպես էլ բնակչությունը (Кривенцов, 2014, էջ 127-130):

Իրավապահ մարմինների գործունեության արդյունավետության հանդեպ թյուրահավատության հաղթահարումը կարող է դրսևորվել իրավապահ մարմինների գործունեության արդյունավետության անհատական գնահատականի որակական փոփոխությամբ: Ընդ որում, պետք է նկատի ունենալ, որ մեդիամիջոցներով ցանկացած քարոզչությունը, առանց թմրահանցավորության դեմ պայքարի իրական ակտիվացման, միայն կվատթարացնի մարդկանց վերաբերմունքն իրավապահ մարմինների նկատմամբ: Ուստի պետք է համադրվեն իրավապահ մարմինների գործունեության արդյունավետության բարձրացման և այդ մասին բնակչության իրազեկման աշխատանքները: Բնակչի հոգեբանությունը ոչ միայն կախված է իրավապահ մարմինների գործունեության արդյունավետությունից, այլև դրա մասին տեղեկացումից: Որքան բարձր է իրավապահ մարմինների նկատմամբ բնակչության վստահությունը, այնքան թուլանում է լատենտայնությունը պայմանավորող գործոնների ազդեցությունը: Ոստիկանությունը պետք է արձագանքի կատարված թմրահանցագործությունների մասին տեղեկատվությանն այնքան ակտիվ և արագ, որքան թույլ են տալիս հանգամանքները՝ չմոռանալով բարեհամբուրության և ուշադրության մասին: Դրա արդյունքում ոստիկանության և բնակչության միջև հեռավորությունը կկրճատվի: Միաժամանակ անհրաժեշտ է իրավապահ մարմինների կողմից լուրջ քարոզչական աշխատանք տանել, որը կնպաստի քաղաքացիների իրավական գրագիտության մակարդակի բարձրացմանը, ինչը թույլ կտա ճիշտ գնահատական տալ թմրահանցագործություններին (Кривенцов, 2014, էջ 127–130):

Կարևոր խթան կարող է հանդիսանալ նաև վստահության հեռախոսակապի հնարավորության ստեղծումը, որը թույլ կտա ստանալ թմրահանցագործությունների մասին տեղեկատվություն:

Եզրակացություն

Մեր կողմից կատարված հետազոտության արդյունքները հանգում են հետևյալին.

1. 2019 թվականից արձանագրվել է թմրահանցավորության աճ: Դա հատկապես վառ է արտահայտվել 2022 թվականին, երբ գրանցվել է նաև կրկնահանցավորության աճ: Չնայած այն հանգամանքին, որ հանցավորության կառուցվածքում թմրահանցավորության միջին թիվը 2017–2022 թվականներին կազմել է ընդամենը 5 տոկոս, սակայն, մեր կարծիքով, դա խնդրո առարկա հանցատեսակների բարձր լատենտայնության արդյունքն է:

2. Սոցիալական, տնտեսական, իրավական և ընդհանուր բնույթի այլ գործոններից զատ, թմրահանցավորության պատճառական համալիրն ընդգրկում է նաև մի շարք կազմակերպական բնույթի գործոններ՝ ՆԳՆ ոստիկանության պարեկային և այլ ծառայությունների աշխատանքի կազմակերպման, կադրային ապահովման գործընթացում բացթողումները, տեղեկատվության և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների միջոցով կատարվող թմրահանցագործությունների բացահայտման գերդժվարությունը, իրավապահ մարմինների տեխնիկական զինվածության և հնարավորությունների

անբավարարությունը և այլն:

Ինչ վերաբերում է թմրահանցավորության լատենտայնությունը պայմանավորող գործոններին, ապա դրանց թվին են դասվում՝ թմրաշրջանառության մասնակիցների, հատկապես իրացնողի և ձեռքբերողի փոխադարձ հետաքրքրվածությունը գաղտնի պահել իրենց ապօրինի գործողությունները, տեղեկատվության և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների օգտագործմամբ իրականացվող հանցավոր արարքների բարդ, քողարկված բնույթը, որը դժվարացնում է իրավապահ մարմինների կողմից հանցագործության կատարման փաստի հայտնաբերումը, տուժողի, վկայի՝ հանցավորի կողմից վրեժխնդիր լինելու վախը, ազգային մտածելակերպը, որի դրսևորումներից է տեղեկատվության փոխանցման դեպքում պատվազրկվելուց՝ «գործ տվողի» պիտակ կրելու վախը և այլն:

3. Թմրահանցավորության կանխարգելման համար անհրաժեշտ է մի շարք միջոցառումների իրականացում, ինչպես օրինակ՝ ՆԳՆ ոստիկանության պարենկային և այլ ծառայությունների աշխատանքի կազմակերպման, կադրային ապահովման գործընթացում բացթողումների շտկումը, իրավապահ մարմինների տեխնիկական զինվածության և հնարավորությունների ընդլայնման հարցի լուծումը և այլն: Առաջարկվել են նաև լատենտային թմրահանցավորության կանխարգելման միջոցներ:

Օգտագործված գրականության ցանկ

«Թմրամիջոցների, հոգևերգործող նյութերի և բաղադրիչների ապօրինի շրջանառության դեմ պայքարում Անկախ Պետությունների Համագործակցության մասնակից պետությունների համագործակցության մասին» համաձայնագիր, ընդունվել է 30.11.2000թ.:

«Հայաստանի Հանրապետությունում թմրամոլության և թմրամիջոցների ապօրինի շրջանառության դեմ պայքարի 2023 թվականի տարեկան ծրագիրը հասարակելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության կառավարության N 1530-Լ որոշում, ընդունվել է 30.09.2022թ.:

Իսրայելյան, Գ.Վ., Հարությունյան, Ա.Ս. (2021). *Լատենտային հանցավորության կանխարգելման արդի խնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում*: Մենագրություն /Գ.Վ. Իսրայելյան, Ա.Ս. Հարությունյան. – Եր.: Հեղ. հրատ.:

Իսրայելյան, Գ.Վ. (2020): *Քրեաբանություն: Ընդհանուր դրույթներ*: Ուսումնական ձեռնարկ /Գ.Վ. Իսրայելյան: Երևան, Հեղ. հրատ.:

Ղարաբյոզյան, Ժ.Պ. (2016): *Թմրամոլության դեմ պայքարի քրեաիրավական և քրեաբանական հիմնախնդիրները (իրավահամեմատական վերլուծություն)*: Ի.գ.թ. գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության սեղմագիր: Երևան: Թմրանյութերի հյուրասիրում Գյումրու դպրոցներում՝ կոնֆեյրների, մասպակի տեսքով: Ահազանգում է ավագանու ՀՀԿ խմբակցության ղեկավարը // <https://www.aravot.am/2023/03/24/1330825/> (վերջին մուտք՝ 09.06.2023):

Հին թմրամոլները նոր թմրամիջոցները չեն օգտագործում, դրանով է բացառվում թմրամոլության երիտասարդացումը
<https://hraparak.am/post/1f7b6b9b0b8e29532842c0ef477c3fc8> (վերջին մուտք՝

09.06.2023):

Վիճակագրություն: Հայաստանի Հանրապետության ոստիկանություն: <https://police.am/fight-against-drug-trafficking/statistics1.html>

Криминология: Учебник для вузов (2006), /под ред. проф. В.Д. Малкова – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЗАО «Юстицинформ».

Кривенцов, П.А. (2014). *Латентная преступность в России: криминологическое исследование*. Дисс. ... канд. юрид. наук. Специальность 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Научный руководитель: кандидат юридических наук, доцент Королева М.В., Москва.

References

«Tmramijocneri, hogenergortsogh nyuteri ev baghadrichneri aporini shrjanarutyuan dem payqarum Ankakh Petutyunneri Hamagortsakcutyan masnacic petutyunneri hamagortsakcutyan masin» hamadzaynagir [Agreement „On the cooperation of the states of the Commonwealth of Independent States in the fight against illegal trafficking of narcotics, psychoactive substances and components“], yndunvel e 30.11.2000t. (In Arm.)

«Hayastani Hanrapetutyunum tmramolutyuan ev tmramijocneri aporini shrjanarutyuan dem payqari 2023 tvakani tarekan tsragiry hastatelu masin» Hayastani Hanrapetutyuan karavarutyuan N 1530-L voroshum [„On approving the 2023 annual plan to combat drug addiction and illegal drug trafficking in the Republic of Armenia“ of the Government of the Republic of Armenia N 1530- L decision], yndunvel e 30.09.2022t. (In Arm.)

Israyelyan, G.V., Harutyunyan, A.S. (2021). *Latentayin hancavorutyuan kankhargelman ardi khndirneri Hayastani Hanrapetutyunum* [Current issues of latent crime prevention in the Republic of Armenia]. Menagrutyun /G.V. Israyelyan, A.S. Harutyunyan. – Yer.: Hegh. hrat. (In Arm.)

Israyelyan, G.V. (2020) *Qreabanutyun: Yndhanur druytner* [Criminology. General Provisions]. Usumnakan dzernark /G.V. Israyelyan: Yerevan, Hegh. hrat. (In Arm.)

Kharagyozyan, J.P. (2016) Tmramolutyuan dem payqari qreairavakan ev qreabanakan himnakhndirneri (iravahamematakan verlutsutyun) [Criminological and criminological basic problems of combating drug addiction (legal comparative analysis)]. I.g.t. gitakan astichani haycman atenakhosutyuan seghmagir: Yerevan. (In Arm.)

Tmramijocneri hyurasirum Gyumru dprocnerum konfetneri, mastakneri tesgov [Treating drugs in Gyumri schools in the form of candies, chewing gum]. Ahazangum e HHK khmbakcutyan ghekvary // <https://www.aravot.am/2023/03/24/1330825/> (accessed: 9.06.2023) (In Arm.)

Hin tmramolnery nor tmramijocnery chen ogtagortsum, dranov e bacatrvm tmramolutyuan eritasardacumy [Old drug addicts do not use new drugs, this explains the rejuvenation of drug addiction],

<https://hraparak.am/post/1f7b6b9b0b8e29532842c0ef477c3fc8> (accessed: 09.06.2023). (In Arm.)

Statistics. *Police of the Republic of Armenia*. <https://police.am/fight-against-drug-trafficking/>

[statistics1.html](#) (In Arm.)

Kriminologiya: Uchebnik dlya vuzov [Criminology: Textbook for universities] (2006). /pod red. prof. V.D. Malkova – 2-e izd., pererab. i dop. – M.: ZAO «Yustichinform». (In Rus.)

Krivencov, P.A. (2014). *Latentnaya prestupnost v Rossii: kriminologicheskoe issledovanie* [Latent crime in Russia: criminal investigation]. Diss. ... kand. jurid. nauk. Specialnost 12.00.08 – ugovnoe pravo i kriminologiya; ugovno–ispolnitelnoe pravo. Nauchny rukovoditel: kandidat juridicheskikh nauk, docent Koroleva M.V., Moskva. (In Rus.)

Геворг Исраелян

*Начальник Научно–исследовательского центра прикладных проблем криминологии Национального бюро экспертиз Национальной академии наук Республики Армения, преподаватель Международного университета Евразия, кандидат юридических наук, доцент
Эл. адрес: gevorg.israelyan@eiu.am*

КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА И ВОПРОСЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ НАРКОПРЕСТУПНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

Несмотря на принимаемые в Республике Армения меры по борьбе с наркопреступностью, отмечаются негативные криминологические тенденции: с 2019 года наблюдается рост наркопреступности, что свидетельствует о малоэффективности предупредительных мер и необходимости комплексного криминологического исследования и формирования нового подхода по предупреждению наркопреступности.

В рамках данного исследования автор рассмотрел криминологическую характеристику наркопреступности за период 2017–2022 годов, выявил последствия латентности и определил причинный комплекс. На основе этих данных предложены меры по предупреждению наркопреступности. В частности, автор предлагает следующие организационные меры: обеспечить периодические рейды по вероятным местам совершения обсуждаемых преступных действий, увеличить число пеших нарядов патрульной службы полиции; активизировать деятельность старших школьных инспекторов, осуществлять регулярные посещения учебных заведений с помощью различных подразделений полиции, тесно сотрудничать с администрацией и педагогическим составом; усилить контроль в исправительных учреждениях, регулярно проводить профилактические мероприятия; в воинских частях, по месту несения службы, усилить надзор за военнослужащими в целях недопущения употребления ими наркотических средств, уделять пристальное внимание процессу подбора кадров для работы в полиции, тщательно проверять кандидатов; преодолеть факторы низкой профессиональной подготовки у сотрудников полиции, активизировать процесс переподготовки,

обеспечить совершенствование методов обучения и переподготовки и т.д.

Ключевые слова: наркопреступность, криминологическая характеристика, латентность, причинный комплекс, предупреждение.

Gevorg Israyelyan

Head of the Scientific Research Center of Applied problems in criminology of National Bureau of Expertise of National Academy of Sciences of the Republic of Armenia, Lecturer of the Law Department at Eurasia International University, Ph.D. in Law, Associate Professor, Email: gevorg.israelyan@eiu.am

CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS AND ISSUES OF DRUG CRIME PREVENTION IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

Despite the fact that appropriate measures are being taken in the Republic of Armenia to combat drug crime, negative criminological trends are being recorded: since 2019, there has been an increase in drug crime, which indicates the ineffectiveness of preventive measures and the need for comprehensive criminological research and the formation of a new approach to drug crime prevention.

Despite the fact that appropriate measures are being taken in the Republic of Armenia to combat drug crime, negative criminological trends are being recorded: since 2019, there has been an increase in drug crime, which indicates the ineffectiveness of preventive measures and the need for comprehensive criminological research and the formation of a new approach to drug crime prevention.

The author revealed the criminological characteristics of drug crime for 2017–2022, the consequences of latency, the causal complex, on the basis of which measures to prevent drug crime are presented. In particular, the author suggests the following organizational measures: to ensure periodic raids on the likely places of commission of the criminal acts under discussion, to increase the number of foot patrol squads of the Police Patrol Service; to intensify the activities of senior school inspectors, to carry out regular visits to educational institutions with the help of various police units, to collaborate closely with educational staff, to strengthen control in penitentiary institutions, to regularly carry out preventive measures in military units, at the place of service, to strengthen supervision of military personnel in order to prevent their use of narcotic drugs, meticulous scrutiny of the police recruitment process, addressing factors contributing to the low professional training of police officers, and an emphasis on retraining processes.

Keywords: drug crime, criminological characteristics, latency, causal complex, prevention.

Հոդվածը խմբագրություն է ներկայացվել՝ 2023թ. հունիսի 23-ին:

Հոդվածը հանձնվել է գրախոսման՝ 2023թ. հուլիսի 3-ին:

Հոդվածն ընդունվել է տպագրության՝ 2023թ. օգոստոսի 18-ին: